

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

SEMAINES PHILIPPOPOLITAINES DE L'HISTOIRE ET DE LA CULTURE THRACE Φιλιππούπολη, 4 - 19 Οκτωβρίου 1976

Πρὸν ἔλθον οἱ Σλάβοι, τὴν χώρα μας κατοικοῦσαν οἱ Θρᾷκες, δημιουργοὶ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερονς ἀρχαῖονς Εὐρωπαϊκοὺς πολιτισμούς. Στὶς φλέβες μας τρέχει καὶ θρακικὸν αἷμα. Εἶμεθα πιστοὶ κληρονόμοι τῆς Ἰστορίας τους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τους, τῶν θρακικῶν μνημείων, τὰ ὅποια εἶναι διάσπαρτα στὴ χώρα μας.

T. Ζίφκοφ

"Οσοι ζήσαμε τὸ φοιτητικὸ περιβάλλον τῶν πανεπιστημιακῶν διαδρόμων γύρω στὰ 1930 κι ἔπειτα μὲ ἀντιπατριωτικὰ κομμουνιστικὰ συνθήματα δειλά καὶ κρυφά γραμμένα σὲ τοίχους ἢ φωναχτά σὲ διαδρόμους τοῦ Πανεπιστημίου καὶ στοὺς δρόμους, δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ ἔσφουμε τί γίνεται σήμερα στοὺς ἴδιους ἀλληνικοὺς χώρους, γιὰ νὰ διερωτηθοῦμε τί εἶναι αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τὴν «Ἰλλυρολογία» στὴν Ἀλβανία, ἀπὸ τὸ 1969 καὶ ἔξῆς κυρίως, ἢ τί εἶναι ὁ «θρακολογικός» πυρετὸς τῆς Βουλγαρίας στὰ ἴδια περίπου τελευταῖα χρόνια. Είναι ὄψεις τοῦ ἴδιου νομίσματος: ἀλλη βλέπει πρὸς τὴν Ἀλβανία καὶ τὴν Βουλγαρία, ἀλλη βλέπουμε ἡμεῖς. Ἐν τούτοις δὲν λείπει ἀληθινὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἰλικρινῆς μόχθος γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τοὺς περισσότερους ποὺ μετέχουν σὲ Διεθνῆ ἢ Ἑθνικὰ ἐπιστημονικὰ Συνέδρια, ὅπως αὐτοῦ τοῦ ἔτους τὸ Συμπόσιο δύο ἐβδομάδων στὴ Φιλιππούπολη. Τὸ δργάνωσαν οἱ Βούλγαροι μὲ κεντρικὸ θέμα: «Les migrations en Thrace». Ο τίτλος τοῦ θέματος εἶναι χρονικά καὶ τοπικά πολὺ... σεμνός! Κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν τίτλο χωρεσαν τόσα πολλά, ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ βρεθῇ τίτλος γιὰ νὰ τὰ καλύψῃ.

Ἡ ἀλληνικὴ συμμετοχὴ στὸ Συμπόσιο ἦταν ἡ πολυμελέστερη μετὰ τὴν Βουλγαρική. Ὡς ἀντιπροσωπεία τοῦ ΙΜΧΑ πήγαμε καθηγηταὶ καὶ ἀρχαιολόγοι μὲ ἐνδιαφέροντα στραμμένα πρὸς τὸ βόρειο Ἐλληνισμὸ καὶ τὰ Βαλκάνια: δ. κ. καὶ ἡ κ. Χρόση Πελεκίδη, ἡ δ. Β. Παπούλια, ἡ κ. Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, δ. κ. Ἰω. Τουράτσογλου καὶ ὁ ὑπογραφόμενος. Τὶς τελευταῖες μέρες ἥλθαν ὁ καθηγητής καὶ ἡ κ. Μ. Σακελλαρίου.

Οἱ Βούλγαροι παρέταξαν πανστρατιὰ γλωσσολόγων, ιστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων. Σεβαστὰ ὄνόματα τῆς «παλαιᾶς φρουρᾶς», ὅπως οἱ καθηγηταὶ Vl. Georgiev, G. Mihailov, V. Velkov, K. Vlahov, V. Beševliev, I. Duridanov, T. Venedikov, Garanka Tončeva, R. Katinčarov, Christo Danov κ.ἄ. Ἡγετικὴ μορφὴ τοῦ Συμποσίου ἦταν ὁ καθηγητής A. Foll, ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Τεχνῶν καὶ Πολιτισμοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ Διευθυντής τοῦ Θρακολογικοῦ Ινστιτούτου, ὁ ὅποιος σὲ κατάλληλη στιγμὴ τόνισε τὴ σημασία τοῦ διαδρόμου τῆς Δοθρουτσᾶς πρὸς τὸ «θρακικὸ» χῶρο. Στὰ νεώτερα μέλη περιλαμβάνονταν γνωστοὶ πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι τῆς Σόφιας, μέλη τῶν Ἰνστιτούτων τῆς Βουλγαρικῆς Ακαδημίας, Διευθυνταὶ καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι τῶν ἐπαρχιακῶν Μουσείων.

Από τις ξένες άντιπροσωπείες πολυμελέστερες ήταν ή ρουμανική, ή ρωσική, ή ιταλική και ή αγγλική. Ήταν άκομη Γάλλοι μεταξύ των δύο οι καθηγηταί G. Daux και H.-G. Pflaum, και άλλοι Εύρωπαιοι άπό την Ανατολική Γερμανία, την Τσεχοσλοβακία, την Πολωνία, την Πορτογαλία κ.ά. Είδικη περίπτωση άποτελεί ο νέος Όλλανδος καθηγητής J. G. Best.

Η χρονική περίοδος των δύο έβδομαδων τού Συμποσίου ήταν κατανευμημένη σ' ένα έπιγραφικό, γλωσσικό και διοματολογικό μέρος πρώτο, σε ιστορικό και άρχαιολογικό δεύτερο μέρος, και σε 4-5 ήμέρες πού έγιναν έκδρομές.

Στό πρώτο, τό γλωσσικό μέρος, βασικός ομιλητής, μὲ τὴν εἰσήγησή του (rapport) και τὶς παρεμβάσεις του στὶς συζητήσεις, ήταν ο καθηγητής και άκαδημαϊκός Vladimir Georgiev. Εισάγοντας τό θέμα: «Τὰ θρακικὰ ἀνθρωπωνύμια» τόνισε:

Ἐδός εξ ἀρχῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορίσουμε τί ἐννοοῦμε θρακικὴ γλώσσα... ή θρακική, ή δακικὴ καὶ ή φρογγική, μολονότι παρουσιάζονται ὥρισμένες δμοιότητες, ἀποτελοῦν πρόγματι τρεῖς διαφορετικὲς γλῶσσες ἵνδοευρωπατικές, ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ υπαχθοῦν στὴν ἵδια γλωσσολογικὴ διμάδα: εἶναι ἵνδοευρωπατικὲς γλῶσσες αὐτὸν με ες.

Τὸ λεξιλόγιο καὶ τὰ τοπωνύμια τῶν Θρακῶν, τῶν Λακῶν καὶ τῶν Φρογγῶν εἶναι διαφορετικά. Διαφορετικὰ ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ ἵνδοευρωπατικά τῶν Θρακῶν, τῶν Λακῶν καὶ τῶν Φρογγῶν.

Αν ἀφήσουμε τὰ μακρινά μας δακικά, γιὰ τὰ περισσότερο δικά μας φρογγικά ο καθηγητής Georgiev παρατηρεῖ:

Ἀνθρωπωνύμια δπως Κότυς, Ολόρος, Τόρκος καὶ τὰ σύνθετα μὲ -τοκος, δπως Αματοκος, Καβατοκος, Μητοκος = Μετοκος, Σαρατοκος, Σπαρτοκος είναι πιθανότατα (πρωτο)φρογγικῆς ἀρχῆς. Ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς πρὸς τὰ ἔλληνικὰ δνόματα προσώπων μὲ -δοκος (π.χ. Δημόδοκος), καὶ πρὸς τὰ θρακικὰ ἄνθρωπωνύμια μὲ -τακος (π.χ. Spartacus).

Γιὰ τὴ μελέτη τῶν θρακικῶν ἀνθρωπωνυμίων ο G. τὰ δρισε σέ: διθεματικά, ὑποκοριστικά καὶ μονοθεματικά.

Σχετικά μὲ τὰ διθεματικὰ σημείωνουμε τὴν παρατήρηση τού G., δτι δὲν συναντοῦμε δνομα ἔλληνικῆς θεότητος στὰ ἀνθρωπωνύμια, τῶν δύοιν τὸ δεύτερο συνθετικὸ εἶναι λέξη θρακική. Αὐτὸ δείχνει δτι αὐτὰ τὰ διθεματικὰ δνόματα εἶναι πανάρχαια, ἀρχαιότερα ἀπὸ τὶς ἔλληνικὲς ἐπιδράσεις στὴ Θράκη, ποὺ ἀρχίζουν κατὰ τὸν 8ο αι. π.Χ.

Τὰ ὑποκοριστικὰ δνόματα εἶναι τὰ συνηθέστερα, περίπου 30-40% στὸ σύνολο. Συχνότερα ἀποβάλλεται τὸ δεύτερο συνθετικό τους, σπανιότερα τὸ πρῶτο. Εἶναι περισσότερο προβληματικά.

Τὰ ἵνδοευρωπατικὰ μονοθεματικὰ δνόματα, ἀντίθετα μὲ τὴ θεωρία τῶν A. Fick καὶ F. Bechtel, θεωροῦνται τῶρα ἀρχαιότερα ἀπὸ τὰ διθεματικά. Εἶναι λέξεις ποὺ σημαίνουν ζῶα, πτηνά, ψάρια, δένδρα, φυτὰ κλπ. καὶ θεωροῦνται κατάλοιπα πανάρχαιου τοτεμισμοῦ.

Σχετικά μὲ τὴν ἐτυμολογία τῶν θρακικῶν δνομάτων ο G. παρατηρεῖ δτι η δυσκολία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄγνοια τῆς σημασίας τους. Στὰ διθεματικὰ δμως βοηθάει η γνώση τῆς ἔλληνικῆς γλώσσας (Διαζένης=Διογένης, Βριαζένης=Άστυγένης, Ζίπας=Διόπαις κ.τ.δ.).

Τὸ συμπέρασμα τού καθηγητού Georgiev εἶναι δτι χρειάζεται ἀκόμα πολλὴ μελέτη γιὰ νὰ βεβαιωθῇ η ἐτυμολογία πολλῶν δνομάτων καὶ γιὰ νὰ ξεχωρίσουν τὰ ἀληθινὰ θρακικὰ ἀνθρωπωνύμια ἀπὸ τὰ δακικά, τὰ (πρωτο)φρογγικά, τὰ μακεδονικά, τὰ ἔλληνικά καὶ τὰ ίρανικά.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ρώτησα τὸν καθηγητὴ G. πῶς ἐννοεῖ τὰ μακεδονικά, ἀν δχι ἔλληνικά. Η ἀπάντησή του ήταν:

—Μὲ τὴ σύγχρονη ἔννοια τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Δὲν διαφωνοῦμε σ' αὐτό. Είμεθα σύμφωνοι.

‘Ο καθηγητής A. Foll μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του διώρθωσε προηγούμενα δημοσιεύματά του (1965 καὶ 1968/9). Διαγράφει τόρα, ἀπὸ τοὺς καταλόγους Θρακῶν, ὅνοματα ποὺ εἶχε θεωρήσει παλαιότερα ώς θρακικὰ ἀνθρωπωνύμια ἡ ἑθνικά. Εἶναι ὅνοματα μυθικὰ ἢ ἀρχαικά. (‘Αγάθυνδος, ‘Ορφεύς, *Rodulus*, Θάμνοις, *Pῆσος*), ἑθνικὰ (*Bessus*, *Dansala*, *Dardanus*, *Medus*, *Paeonus*, *Sappaeus*, Θρᾶξ, *Thyna*, ἀλλὰ καὶ *Astius*, *Brigo*, *Geta*, *Serdus*), ὄντρωνύμια (*Danuvius*, *Hebro*, *Strymonius*, *Haemo*), αἰσιατικά, λατινικά καὶ τὰ Ἑλληνικὰ *Zenis* καὶ *Phryrus/Pyrrus*, γιὰ τὸ δόποιο πάντως δέχονται κάτι παρόμοιο θρακικὸ οἱ Βούλγαροι (ό καθηγητής G. Mihailov πάντως τόνισε στὴν ἀνακοίνωσή του, ὅτι εἶναι ἐλληνικὸ δνομα).

‘Απὸ τὴν ἀξιοσημείωτη ἀνακοίνωση τῶν V. Velkov καὶ A. Foll γιὰ τοὺς Θρᾶκες στὴν Ἑλληνο-ρωμαϊκὴ Αἴγυπτο ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι οἱ Θρᾶκες στὴν Αἴγυπτο τῶν Πτολεμαίων εἶναι κατὰ κανόνα στρατιῶτες στὴν ὑπηρεσία ξένων ἡ προέρχονται ἀπὸ πόλεις «profondement hellénisées». «Il est regretable donc de le dire, mais le nombre totale de Thraces serait plus bas que celui, qui est enregistré dans le catalogue». Ἔξ ἄλλου κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους: «les noms thraces restreints et standarisés de l'époque romaine montrent l'absence de nouveau-venus en Egypte»... «Après la fondation de Constantinople la Thrace européenne est devenue le grand arrière-pays de la capitale mondiale et ses habitants-soldats de l'Empire». Ἀλλὰ ξεχνοῦν οἱ Βούλγαροι συνάδελφοι ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον Θρᾶκες μὲ τὴν ἀρχαία ἔννοια. Ἡ Βυζαντινὴ ἀυτοκρατορία εἶναι, κατὰ τὸν καλύτερο σύντομο δρισμό: «τὸ ἐκχριστιανισθὲν ρωμαϊκὸν κράτος τὸν Ἑλληνικὸν θῦνον». Ὁ ἔξελληνισμὸς τῶν ἀρχαίων Θρακῶν ἔχει συντελεσθῆ γιὰ πάντα στὴν Ἰστορία. Εἶναι φαινόμενο ἀντίστοιχο πρὸς τὴν γορμανίσαν, ποὺ ἔγινε βορείως τοῦ Αἶμου καὶ τὴν δέχονται οἱ Βούλγαροι.

‘Ο κ. Stephen Mitchell, Christ Church, Oxford, δὲν μπόρεσε νὰ παραστῇ στὸ Συμπόσιο. Ἡ ἀνακοίνωσή του διαβάστηκε καὶ κυκλοφορήθηκε πολυγραφημένη μὲ τίτλο: «Onomastic Survey of Mysia and the Asiatic shore of the Propontis». Ἀποσπόμε εὖδω τὰ ἔξῆς ἀξιοσημείωτα: «Ἡ Προποντὶς... ἀπὸ ἄποψη κλίματος μοιάζει πιὸ πολὺ τὸ Αἶγαῖο καὶ οἱ νότιες ἀκτές της παρουσιάζουν τὴν γνώριμη Μεσογειακὴ δύῃ... Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴ περίοδο οἱ μεγάλες ἀποικιακὲς πόλεις τῆς Ἐλλάδος, κυρίως ἡ Ιωνικὴ Μίλητος καὶ τὰ δωρικὰ Μέγαρα ἔστειλαν τοὺς ἀποίκους τους γιὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τοὺς θαλάσσιους δρόμους... Κύματα μεταναστῶν ἀπὸ τὴν παλαιὰ Ἐλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν (Ἑλληνικὴ) Μικρὰ Ασία ἔξακολούθησαν νὰ ἔρχωνται σ' ὅλη τὴν κλασσικὴ περίοδο, δυναμώνοντας ἔτσι τὴν κυριαρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ πάνω στὸν ντόπιο πληθυσμό... Φυσικὰ τὰ περισσότερα ὅνοματα ποὺ εὑρίσκονται σ' ἐπιγραφές τῆς Μυσίας, τῆς δυτικῆς Βιθυνίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος εἶναι Ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ στὴ μορφή τους καὶ στὴν καταγωγή τους. Ἐχουν νὰ ποῦν τὴ δική τους ἴστορία στὴν ἴστορία τῆς περιοχῆς, ἀλλά, γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀνακοίνωσεως, εἶναι λυπηρὸ ὅτι τὸ ἐκπολιτιστικὸ ἀποτέλεσμα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐγκαταστάσεως ἔφθασε νὰ ἔκμηδενίσῃ σχέδον ντόπια ὅνοματα στὸν πληθυσμό... οἱ βαρβαρικοὶ λαοὶ... ἀφομοιώθηκαν μὲ τὸν Ἑλληνικὸ κόσμο... Δωριεῖς ἀπὸ τὰ Μέγαρα... Βοιωτοὶ καὶ Θεσσαλοὶ ἵδρυσαν τέσσερες σπουδαῖες ἀποικίες... τὸ Βυζάντιο, τὴ Σηλύβρια, τὴ Χαλκηδόνα καὶ τὴν Ἀστακό, καθὼς καὶ ἄλλες στὴν Ἰδια τὴ Μαύρη Θάλασσα. Οἱ θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ τῆς μητροπόλεως, δπως καὶ ἡ δωρικὴ διάλεκτος, διατηρήθηκαν ώς τοὺς προχωρημένους χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς ἀυτοκρατορίας (ἰδὲ K. Hanell, Megarische Studien, L. Robert, Hellenica II, 51-3, 56, VIII, 76, Études Anatoliennes, 258-9). Ἡ μαρτυρία τῶν ὅνομάτων λέει τὴν Ἰδια ἴστορία, ὅπως ἔδειξε μὲ λεπτομέρειες ὁ Robert, «Stèles Funeraires de Byzance». Ἡ κεντρικὴ περιοχὴ τῆς Προποντίδος κυριαρχοῦνταν ἀπὸ ἐγκαταστάσεις Μιλησίων, τὴν Κύζικο, τὴν Ἀβυδο, τὴν Πρίαπο, τὸ Πάριον καὶ τὶς δυὸ πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὴ Μιλητούπολη καὶ τὴν Ἀπολλωνία, ποὺ ἤταν προσιτές ἀπὸ τὴ θάλασσα διὰ τοῦ ποταμοῦ Ρυνδάκου. Ἡ Πέρινθος καὶ ἡ Σηστός στὶς θρακικὲς ἀκτὲς εἶχαν ἴδρυθῆ ἀπὸ Σαμίους καὶ Αἰολεῖς ἀντιστοίχως καὶ, κατὰ μίαν παράδοσιν, ἡ Λάμψακος ἤταν ἀποικία τῶν Φωκαέων... Οἱ πληρέστε-

ρες μαρτυρίες ἔρχονται ἀπὸ τὴν Κύζικο, ὅπου οἱ τέσσερες Ἰωνικές φυλές ἔμειναν στὸ κέντρο τῶν θεσμῶν τῆς πόλεως τοὐλάχιστον ὡς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ., δόποτε μᾶς λείπουν μαρτυρίες. Οἱ λατρεῖες τῆς Μίλητου, ἰδίως ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡταν ἐπίσης κυρίαρχες... Τὸ Θεσσαλικὸν ἢ Μακεδονικὸν ὄνομα Κόρραγος ἀπαντᾶ δυὸς φορές... καὶ θυμίζει τὴ στρατιωτικὴ ἐγκατάσταση Μακεδόνων. Σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιον...» κλπ.

Ο J. K. Davies μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ Onomasticon Graecum, ποὺ ἐτοιμάζεται στὴν Ὁξφόρδη μὲ διεθνῆ συμμετοχή, προκάλεσε ζωηρότατο ἐνδιαφέρον, ὅσο καμμίᾳ ἄλλῃ ἀνακοίνωση ἴσως. Τὸ Λεξικὸ τῶν Ἑλληνικῶν Κυρίων Ὄνομάτων ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια, μὲ σκοπὸ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἀπηρχαωμένο πλέον τῶν Pape-Benseler. Σημαντικές πρόοδοι στὴν ἀνάλυση καὶ κατάταξη τῶν κυρίων ὄνομάτων ἔχουν γίνει ἔκτοτε. Οἱ νέες ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες πλήθυναν. Αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐξετίμησε ἡ Βρεταννικὴ Ἀκαδημία καὶ ἀνέλαβε τὴ χρηματοδότηση τοῦ ἐγχειρήματος ὑστερα ἀπὸ 'Υπόμνημα τοῦ P. M. Fraser, καθηγητοῦ στὴν Ὁξφόρδη.

Μιὰ πολυπρόσωπη Ἐπιτροπὴ καὶ εἰδικοὶ συνεργάτες κατὰ κλάδους ἐργάζονται συστηματικά. Συλλέγονται ὅλα τὰ ὄνόματα ποὺ ἀπαντοῦν σὲ ἐλληνόγλωσσες πηγές, ἀλλὰ ἴσως τὰ Ἐβραϊκά, Αἴγυπτιακά κ.τ.δ. ὄνόματα θὰ μποῦν σὲ Appendix. Ἀντίθετα θά περιληφθοῦν στὸ Λεξικὸ Ἑλληνικὰ ὄνόματα ἀπὸ ἄλλογλωσσες πηγές. Στὴ λεξικογράφηση γίνεται χρήση computer, ποὺ λύνει πολλὰ προβλήματα (ἄλλα δημιουργεῖ καὶ ἄλλα δικά του).

Τὴ σπουδαιότητα τοῦ Λεξικοῦ Ἑλληνικῶν Κυρίων Ὄνομάτων τόνισε καὶ δ καθηγητῆς Georgi Mihailov στὴν εἰσαγωγὴ τῆς ἀξιολογώτατης ἀνακοίνωσεώς του γιὰ τὰ Μικρασιατικὰ ὄνόματα στὴ Θράκη, ἀπὸ τὰ δόποια τὰ περισσότερα είναι Ἑλληνικά. «Ολα βέβαια τὰ συναντοῦμε σὲ ἀποκλειστικὰ σχεδὸν Ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, κυρίως ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῶν θρακικῶν παραλίων (dans les villes maritimes), ἀλλὰ καὶ σὲ ποτάμια λιμάνια τοῦ Δουνάβεως, δπως ἡ Ἑλληνώνυμη Νικόπολη ἐτὶ τοῦ Ἰστρου. Ἀλλὰ καὶ οἱ φορεῖς τῶν ὄνομάτων κατάγονται ἀπὸ πόλεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀσίας, δπως ἡ Νίκαια καὶ ἡ Νικομήδεια τῆς Βιθυνίας, ἡ Ἀμάσεια τοῦ Πόντου, οἱ Σάρδεις, τὰ Θυάτειρα, ἡ Κύμη τῆς Αιολίδος κ.ο.κ. ὡς τὴν Παμφυλία καὶ τὴ Συρία. «Beaucoup de Micrasiates se cachent sous de noms grecs ordinaires» εἶπε δ Mihailov. 'Αλλὰ τὸν ρώτησαν: γιατὶ «se cachent», τί φοβοῦνται;

'Αλλήθεια, τί ὑπῆρχε νὰ φοβοῦνται ἕκεῖνοι; Τὸ καθεστώς, οἱ Ρωμαῖοι, δὲν ἦταν Ἑλληνικό. 'Εξ ἄλλου ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἦταν ἔθνος μὲ σοβαρότητα καὶ δικό τους πολιτισμό. Γι' αὐτὸ δὲν ζήλευαν τὸν Ἑλληνικό. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔμειναν Ἑλληνες. Δὲν ὀφελεῖ νὰ τοὺς μετονομάζουμε τῷρα «Asiates» ἢ «Mikrasiates». «Ce sont eux aussi qui ont joué un très grand rôle dans le processus de l'urbanisation du pays (env. τῆς Θράκης). Parmi eux, il y avait des gens de situation modeste, ouvriers, artisans, petits commerçants, épiciers ou cabaretiers («bacals»)...mais aussi des gens qui ont accumulé une fortune par le commerce et par d'autres entreprises, et des hommes de la culture, maîtres d'école, rhéteurs, avocats, et ses derniers jouaient un rôle dans la vie administrative et sociale des cités, archontes, bouleutes, gérousiastes, gymnasiarques, agonothètes, grands prêtres, etc.». Πολὺ σωστά! 'Η ραχ romana εἶχε καταργήσει ὁριστικὰ τὰ παραπετάσματα, ποὺ εἶχε σχίσει προηγουμένως ὁ Μ. 'Αλεξανδρος.

'Ο ἔξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν δὲν κατονομάζεται ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους μὲ δσο θάρρος κατονομάζεται «la romanisation entre le Danube et le Balkan» (B. Guérov, 1949-1952) ἀπὸ τὴν Margarita Tacheva-Hitova στὴν ἀνακοίνωσή της. 'Η κ. Tacheva ὅμως ἀδικεῖται κι αὐτὴ ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ προτίμηση σὲ δρους δπως Asie ἢ Asie mineure, ποὺ πολιτιστικὰ καὶ ἔθνικὰ δὲν σημαίνουν τίποτε. Διαβάζοντας τὴν ἀνακοίνωσή της μόνον ἀπὸ τὰ ὄνόματα πόλεων: Νικομήδεια, Νίκαια, Ἡράκλεια, Ἀλεξανδρεια τῆς Τρωάδος, Κύζικος, Πέργαμος, Σμύρνη, Ἐφεσος κ.ο.κ. καταλαβαίνουμε περὶ τίνος πρόκειται. 'Απὸ τὰ ὄνόματα τῶν πόλεων λοιπὸν καταλαβαίνει κανεὶς τὸ ἔθνικό καὶ πολιτιστικό κλίμα ποὺ ἔφεραν μαζί τους αὐτοὶ

οἱ «micrasiates» σὲ πόλεις τοῦ Πόντου, ὅπως οἱ Τόμοι, ή Ἰστρία, ή Πέρινθος ἢ καὶ πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπως η Φιλιππούπολη, καὶ ποτάμια λιμάνια ὅπως η Νικόπολη στὸν Ἰστρο κ.ο.κ.: «...la population asiatique...constitue...un facteur de premier importance. Constructeurs, sculpteurs, tailleurs de pierres et céramistes, ils introduisaient dans leurs œuvres maints traits traditionnels hérités de génération en génération». Εἶναι η Ἑλληνικὴ παράδοση. Αὐτὸς εἶναι τὸ μόνο ὄνομα ποὺ τῆς ταιριάζει στὴν ἐπιστήμη, ὅταν δὲν ἐπιπρεάζεται ἀπὸ πολιτικοὺς ἀναχρονισμούς.

Στὸν καθηγητὴν Georges Daux πρότειναν οἱ δργανωταὶ τὸ θέμα: «Population et onomastique d'Asie Mineure en Macédoine». Γράφει στὴν εἰσαγωγή: «Le mot «Thrace» ne figure pas dans le titre qui m'a été proposé». Στὴ συνέχεια δ. D. παρατηρεῖ ὅτι η Μακεδονία καὶ η Μικρὰ Ἀσία δὲν προσφέρονται γιὰ μελέτη τῶν ὄνομάτων, ὅπως η ...Βουλγαρία, τῆς δοπίας τις Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς δημοσίευσε δ. G. Mihailov. Στὴ Μακεδονία δούλεψαν «Occidentaux comme Leon Heuzey» (γιὰ τὰ ὄνόματα;), δ. Σέρβος Nicolas Vulić, δ. Δήμιτσας (!) καὶ ἀπὸ κεῖ φθάνομε στὸν Edson, ἀφοῦ δ. Προσωπογραφία τοῦ Κανατσούλη καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Καλλέρη γιὰ τοὺς ἀρχαίους Μακεδόνες δὲν εἶναι ἀκριβᾶς ἔξαντλητικὴ συλλογὴ ἐπιγραφῶν μὲν indices γιὰ τὰ ὄνόματα. Οἱ διάσπαρτες δημοσίευσεις τῶν Ἐλλήνων πράγματι δὲν προσφέρονται γιὰ διεθνῆ χρήση, ἀφοῦ γ' ἄλλους (π.χ. τοὺς Βουλγάρους) εἶναι ἀπρόσιτες καὶ γι' ἄλλους *graeca sunt non leguntur*.

Προηγουμένως εἶχε ἐπικαλεσθῇ τὸν G. Daux δ. J. G. Best (ἡ ἰδιαίτερη περίπτωση τοῦ Συμποσίου), γιὰ νὰ καταγγείλῃ στοὺς συνέδρους ὅτι κρατοῦμε 200 ἐπιγραφὲς ἀδημοσίευτες «στὴ Μακεδονίᾳ». Ο καθηγητὴς Daux διώρθωσε «στὴ Θεσσαλονίκη» καὶ σὲ ἐρώτησή μου διευκρίνησε ὅτι ἐννοεῖ νέες ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ IG X, 2, I. Εἶναι δῆμος γνωστὸς ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν ἡδη δοθῆ ὁι περισσότερες σὲ Χρονικὰ Ἑλληνικῶν καὶ ξένων περιοδικῶν μὲ ταχύτητα δχι συνηθισμένη.

Ἡ ἀνακοίνωση τοῦ Giovanni Forni, «Le tribù romane nelle provincie balcaniche», εἶναι πολλαπλῶς ἐνδιαφέρουσα καὶ δχι μόνον γιατὶ ἀναφέρεται σὲ ἐπιγραφὲς τῶν Φιλίππων καὶ ἄλλων μακεδονικῶν πόλεων. Ὁ Γιάννης Τουράτσογλου μὲ τὸ θέμα ποὺ τοῦ δόθηκε καὶ μὲ τίτλο: «Anthroponymie thrace en Macédoine Occidentale», παρουσίασε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια τὰ θρακικὰ ὄνόματα ποὺ συναντοῦμε σὲ ἐπιγραφὲς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἀμφισβητήθηκε μόνο τὸ ὄνομα ΒΑΣΣΟΣ / ΒΑΣΣΑ καὶ ΒΑΣΤΟΣ, ποὺ καὶ ὁ T. εἶχε χαρακτηρίσει «peut-être plus justement thracoromaine». Ο καθηγητὴς Vl. Georgiev πιθανολόγησε ἔνα προηγούμενο μακεδονικὸν *Fasτός*. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Μουσείου Φλωρίνης: *Μέστα Πρωτῶν τὸν ἄνδρα κλπ., τώρα εἰκονίζεται στὰ Χρονικὰ Ἀρχαιολογικὰ 1968-1970, Μακεδονικὰ 15, (1975) πίν. 225.* Ὁ κ. Τουράτσογλου τιμήθηκε μὲ προεδρία Συνεδρίας, ὅπως καὶ ὁ καθηγητὴς Χρύσης Πελεκίδης.

Ἄπὸ τις ἄλλες εἰσηγήσεις καὶ Ἀνακοίνωσεις πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἦταν ἡ ἀνακοίνωση τῆς δ. B. Παπούλια μὲ θεωρητικὸ ἀντίκρυσμα τῆς «Θρακολογίας» καὶ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν δικαιολογημένη ὑπαρξὴ ἰδιαίτερης ἐπιστήμης μὲ αὐτὸς τὸ ὄνομα.

Ἐπιφυλάξεις πολλές διατυπώθηκαν κυρίως κατὰ τὶς συζητήσεις ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὶς ἀνακοίνωσεις.

Ἄπὸ τὴ θέση μου ἡ ἀπὸ τὸ βῆμα παρατήρησα: Εἶναι ἀπατηλὸς δ τίτλος τῆς εἰσηγήσεως τοῦ I. Venedicov, «Les Migrations en Thrace», ἀφοῦ δ. Eἰσήγηση ἀπλώθηκε, πέρα ἀπὸ κάθε δριο τῆς Θράκης, στὰ Βαλκάνια, στὸ Αλγαΐο, στὴ M. Ἀσία. Ὡς ἀντίβαρο ἀνέφερα ἄλλο παράδειγμα ἀπατηλό, τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου τοῦ J. Bouzek, «Greco-Macedonian Bronzes», ἀφοῦ ἀποτελεῖ μελέτη χαλκῶν μιᾶς περιοχῆς, ἡ δοπία στὴν Πρώιμη Ἐποχὴ τοῦ Σιδήρου κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δὲν ἦταν Ἑλληνικὴ ἢ μακεδονικὴ, ἀλλὰ θρακικὴ (πρβ. Μακεδονικὰ 14 (1974), σ. 423 κ.ἔ., κυρίως σ. 429).

Ἐξ ἄλλου στὸ Συμπόσιο μόνον δ. καθηγητὴς Venedikov ἀνέφερε τὴ λέξη: βάρβαρος,

σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τοὺς "Ελληνες, ἐνῷ κατὰ κανόνα στοὺς "Ελληνες ἀντιπαρέθεσαν οἱ Βουλγαροὶ καὶ ἄλλοι τοὺς «autochtones» τοὺς «indigènes», τοὺς «thraces», ἢ «micrasiates» κ.ο.κ. Παρετήρησα λοιπὸν ὅτι τοῦτο εἶναι ἄτοπο. Πρῶτα γιατὶ κινδυνεύουν οἱ αὐτόχθονες κ.τ.δ. νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ, δεύτερο, γιατὶ οἱ "Ελληνες δὲν ἡταν αὐτόχθονες μόνο στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴν Ἀρκαδία! Οὔτε ἀναδύθηκαν ἀπὸ τὴν θάλασσα, δπως ἡ Ἀφροδίτη. Πρέπει νὰ ἀκριβολογοῦμε. Οἱ ἀπλοποίησεις στὴν Ἰστορία εἶναι ἐπικίνδυνες. "Ετσι, ἂν εἶναι ἄδικο γιὰ τοὺς βαρβάρους ὅταν δλους συλλήβδην τοὺς ἀντιπαραθέτουμε πρὸς τοὺς "Ελληνες, εἶναι ἔξ ἴσου ἄδικο νὰ ἀντιπαραθέτουμε τοὺς "Ελληνες πρὸς «αὐτόχθονες», «ντόπιους», «μικρασιάτες», «θράκες» κ.ο.κ. Οἱ "Ελληνες ἡταν at home καὶ στὴ Θράκη καὶ στὴ Μ. Ἀσία. Μποροῦσαν νὰ ὀνομάζωνται Θράκες, χωρὶς νὰ σημαίνῃ ὅτι δὲν ἡταν "Ελληνες. Θύμισα τὸν Ἐκαταῖο. Γιὰ τὴν Θέρμη λέει, πώς ἡταν πόλη: Ἐλλήρων Θρηῖκων. Καί, παίζοντας κάπως, δήλωσα ὅτι ἂν δὲν πιστεύω Ἀθηναίους δπως δ Δημοσθένης, δμως ἔχω πολλὴ ἐμπιστοσύνη σὲ «Micrasiates», δπως δ Ἐκαταῖος καὶ δ Ἡρόδοτος, ἢ «Thracianes», δπως δ Θουκυδίδης. "Αν αὐτοὶ οἱ "Ελληνες στὴ Θράκη καὶ στὴ Μ. Ἀσία δὲν ἡταν at home στὸν τόπο τους, ποιοὶ ἡταν who were the Greeks.

"Ως πρὸς τὴν «έθνογένεση» (κατὰ τὸν δρο τῆς μόδας) τῶν Θρακῶν, προκάλεσαν θυμηδία θεωρίες ὅτι δῆθεν στὴ Μέση Ἑλλαδικὴ Ἐποχὴ διαμορφώθηκαν τὰ συστατικά στοιχεῖα, ποὺ ἀποτέλεσαν τὴ βάση γιὰ τὴ γένεση τῶν Θρακῶν τῆς Πρώιμης Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου. Οὔτε ἡ προσεκτικὴ περιφραστικὴ διατύπωση οὔτε ἡ διόρθωση (Θράκες ἐννοοῦμε τοὺς Πρωτοθρᾶκες) σώζει τὴ θεωρία. 'Ο καθηγητὴς Crossland, ἀν κατάλαβα καλά, δὲν πιστεύει σὲ διθύρητες τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ κομμένες στὰ χνάρια τῶν ἴστορικῶν χρόνων. Αὐτό, νομίζω, ἡταν γενικώτερη θέση τῶν συνέδρων.

"Απὸ τοὺς νεώτερους Βουλγάρους ἀρχαιολόγους λίγοι ἡταν ποὺ γνώριζαν κάπως τόπους καὶ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, δπως ἡ κ. T. Lasova ποὺ παρακολούθησε μαζὶ μὲ τὴν κ. M. Tačeva-Hitova τὰ θερινὰ μαθήματα τῆς περιόδου 1976 τοῦ Ἰνστιτούτου Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αίμου στὴ Θεσσαλονίκη.

Στὴν καταληκτήρια συνεδρίᾳ δ προεδρεύων κ. Best ζήτησε ἀπὸ τοὺς συνέδρους νὰ ἐγκρίνουν τὸν δρισμὸ τῆς «Θρακολογίας», δπως διαμορφώθηκε ὑστερα ἀπὸ ἀπαντήσεις, ποὺ ζητήθηκαν καὶ πάρθηκαν, ἰδρυμάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Fondation Frankfort τοῦ Amsterdam. 'Υπῆρχαν ἐπιφυλάξεις, παρατηρήσεις καὶ ἀντιρρήσεις συνέδρων. 'Απ' αὐτές ἔγινε δεκτὴ ἡ πρόταση νὰ προστεθῇ στὸν δρισμὸ τῆς «θρακολογίας» καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ ποιοὶ εἶναι οἱ Θράκες. 'Ο καθηγητὴς M. Sakellaropoulos ποὺ ἔκαμε τὴν πρόταση, τελείωσε μὲ ζητωκραυγὴ «γιὰ τὴ φιλία τῶν βαλκανικῶν μας λαῶν», ποὺ χειροκροτήθηκε. 'Ο κ. Best πάλι εἰσηγήθηκε νὰ μετάσχουν οἱ «θρακολόγοι» διμαδικὰ στὸ Συμπόσιο, ποὺ δργανώνεται ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Crossland στὸ Sheffield γιὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1976. Πρέπει νὰ ὑποστηρίξουν, εἶπε, τις ἀπόψεις τῶν «θρακολόγων», πρέπει νὰ δείξουν ὅτι ἡ Τροία ἡταν θρακικὴ(!). Στὸ σημεῖο αὐτὸν τὸν παρατήρησε δ κ. Πελεκίδης ὅτι στὸ Συμπόσιο γιὰ τὴν Τροία δὲν θὰ μετάσχουν μόνον «θρακολόγοι», ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες: φιλόλογοι, δημητρισταί, ἀρχαιολόγοι κ.ο.κ., οἱ ὄποιοι, πρόσθετα ἐγώ, θὰ σκέπτωνται ὅχι μόνον τὴν ἀποψη τῆς «θρακολογίας», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποψη τῆς ίδιας τῆς Τροίας ὡς ἐλεύθεροι ἐπιστήμονες ποὺ ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ ὅχι, ὡς δμάδα, ἀποφασισμένοι καὶ ὠργανωμένοι.

'Ο κ. Best ἐπίσης ἔξεφώνησε τὴν ἀπόφαση νὰ μὴ μονοπωλῆται πλέον ἡ «θρακολογία» ἀπὸ μόνους τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ νὰ διεθνοποιηθῇ, δηλαδὴ νὰ βάζουμε καὶ ἄλλους νὰ μιλοῦν ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν «θρακολόγων».

'Ο ἔχων ὥτα ἀκούειν ἀκούετω καὶ δ νοῶν νοεῖ.

**Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ**

Μὲ τὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἀθ. Χριστοπούλου, ποὺ δημοσιεύτηκε τὸ 1805, κατέγιναν ἀρκετοὶ Ἐλληνες ἐρευνητὲς καὶ μίλησαν διεξοδικὰ γιὰ τὴ θεωρία του περὶ αἰολοδωρικῆς καταγωγῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεώς της, ἀλλά, ὅπως γνωρίζομε, κανένας ἔως σήμερα δὲν ἀνέφερε ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Μακεδόνα ποιητὴ μεταφράστηκε καὶ δημοσιεύτηκε στὰ ἄγγλικά. Στὶς βιβλιοθήκες τῆς Ἐλλάδος καὶ στὶς ρουμανικὲς βιβλιοθῆκες, ποὺ κατέχουν πολλὲς σπάνιες ἐλληνικὲς ἐκδόσεις ποὺ εἶδαν τὸ φᾶς τῆς ἡμέρας σὲ διάφορα τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης, δὲν διασώθηκε οὔτε ἔνα ἀντίτυπο.

Ἡ ἄγγλικὴ μετάφραση δημοσιεύτηκε καὶ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ τὸ 1814, πότε ἀκριβῶς δὲν ξέρομε. Ὁ Μακεδόνας Ἀναστάσιος Ἐμμανουὴλ Παππᾶς, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1821 τὰ *Λυρικὰ* τοῦ Χριστοπούλου στὴ γερμανική, γράφει στὸν πρόλογό του: «*Diese Grammatik, so viel ich gehört habe, ist auch ins Englische von einem Engländer übersetzt*»¹. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Παππᾶ δῶμας δὲν ἔξαγεται, ἀν αὐτὸς εἶδε ἡ δχὶ τὴν ἄγγλικὴ μετάφραση. Κάποιος δῶμας συνεργάτης τοῦ γνωστοῦ ἐλληνικοῦ περιοδικοῦ τῆς Βιέννης «*Λόγιος Ἐρμῆς*» ἦταν κάτοχος τῆς σπάνιας ἄγγλικῆς μετάφραστῆς καὶ γ' αὐτὸς μπόρεσε νὰ μᾶς δώσει τὶς παρακάτω πολύτιμες πληροφορίες, οἱ δποίες ἔμειναν ἄγνωστες στοὺς λογοτέχνες καὶ βιβλιογράφους τοῦ ποιητῆ.

Ἡ σπουδαία βιβλιοκρισία τοῦ ἀνώνυμου βιβλιοκριτῆ περιέχει τὰ ἀκόλουθα: «*Ο κύριος Ἰάννης Ἰακώπων (John Jackson) ἐδημοσίευσε μίαν ἄγγλικὴν μετάφραστην τῆς Αἰολο-Δωρικῆς Γραμματικῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, εἰς ἔνα τόμον εἰς 4ον συνωδευμένην μετά τινων κοινῶν διαλόγων καὶ μεθ' ἐνὸς κεφαλαίου τοῦ Βικαρίου τῆς Βακφιέλδης εἰς Γραικικὴν διάλεκτον, ἀπέναντι ἔχον καὶ τὸ Ἀγγλικόν, καὶ μετά τίνος Γλωσσαρίου.* Ἡ Γραμματικὴ αὕτη ἔξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1805 ἐν Βιέννη τῆς Αὐστρίας, εἰς 8ον μικρόν, ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι γείτονες λαοί, καὶ φιλόλογοι, οὐδεμίαν φροντίδα ἔποιήσαντο περὶ ταύτης τῆς ἐκδόσεως, ὡς ἀν τάχα νὰ ἐπραγματεύετο περὶ γλώσσης τίνος τῶν ἐγκατοίκων τῆς σελήνης καὶ οὐχὶ ἔθνους γειτόνου καὶ ἐπιμιξίαν μεγάλην ἔχοντος μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐμπορίου. Οἱ Ἀγγλοι πρῶτοι ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν τούτου τοῦ συγγράμματος ἀπὸ τοῦ δποίου γίνεται δῆλον πόθεν ἐκπηγάζει ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος καὶ διὰ τοῦτο ἐφιλοτιμήθησαν νὰ τὸ μεταφράσωσι καὶ εἰς τὴν γλώσσαν των, ίνα εὐκολωτέρως μανθάνωσι τὴν ὀμιλουμένην ταύτην διάλεκτον, ἥτις χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν τοῦ *Ἐθνους συναναστροφήν*, καὶ εἰς ἔξήγησιν καὶ κατάληψιν πολλῶν σκοτεινῶν ρήσεων καὶ νοημάτων τῶν παλαιῶν συγγραφέων»².

Δώσαμε δόλοκληρο τὸ κείμενο γιὰ νὰ γίνει γνωστὸ σὲ πολλούς, ἀφοῦ τὸ ἐλληνικὸ περιοδικό τῆς Βιέννης εἶναι πολὺ σπάνιο καὶ βρίσκεται σὲ πολὺ λίγες βιβλιοθῆκες.

Λυπούμεθα ποὺ δὲν κατορθώσαμε νὰ βροῦμε ἔνα ἀντίτυπο τῆς μετάφραστης τοῦ John Jackson, ὁ δποῖος θέλησε νὰ βοηθήσει τοὺς συμπατριῶτες του γιὰ νὰ μάθουν πιὸ εὔκολα τὴ νεοελληνικὴ γλώσσα, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ προσθέσωμε ἄλλες βιβλιογραφικὲς πληροφορίες καὶ οὔτε δείγματα πῶς παρουσιάζεται ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου σὲ ἄγγλικὴ ἐνδυμασίᾳ. «*Οπωσδήποτε μποροῦμε νὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἡ πολυθρύλητη Γραμματικὴ τοῦ Νέου Ἀνακρέοντος μεταφράστηκε γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ σὲ ἔνη γλώσσα, στὴν ἄγγλική. Δὲν μεταφράστηκε σὲ μιὰ βαλκανικὴ γλώσσα, ὅπως ἐπιθυμοῦσε ὁ ἀνώνυμος*

1. Βλέπε *Der neue griechische Anakreon. Ο Νέος Ἐλληνικὸς Ἀνακρέων. Ins Deutsche übersetzt von Anastasio Emmanuel Pappa aus Macedonien*, Ἐν Βιέννη 1821, σ. VIII.

2. «*Λόγιος Ἐρμῆς*», 1814, σ. 30-31.

βιβλιοκριτής τοῦ «Λόγιου Ἐρμῆ», γιατὶ οἱ λαοὶ τῆς Νότιο-Ἀνατολικῆς Εὐρώπης μιλοῦσαν ἔκεινη τὴν ἐποχὴ τὴν νεοελληνικὴ τόσο καλά, δσο καὶ τὴν μητρικὴ τους γλώσσα, καὶ δὲν είχαν ἀνάγκη νὰ τὴν μεταφράσουν. Ὁ N. Jorga γράφει ὅτι ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα «ἡταν ἡ γλώσσα τῆς παιδείας στὴν Ἀνατολή»¹. Ἐπίσης ὁ Alex. Duțu ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα «επιβάλλεται ως δργανο τῆς παιδείας»² στὴν περιοχὴ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Ἀναφέρομε καὶ τὴν γνάμη τοῦ D. Răcărariu ὅτι ἡ σπουδάζουσα νεολαία τῶν Ρουμάνων διάβαζε στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἔργα στὴ νεοελληνικὴ γιὰ νὰ γνωρίσει τὶς ξένες λογοτεχνίες, γιατὶ τὰ μόνα σχολεῖα τῆς μέσης καὶ ἀνώτερης ἐκπαίδευσης ἤσαν τότε Ἑλληνικά³.

Ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στοὺς Ρουμάνους καὶ Βουλγάρους, ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ ζῆτημα θὰ γράψωμε ἐν ἐκτάσει προσεχῶς.

«Ο ἀνώνυμος βιβλιοκριτής ἡταν ἔνας θαυμαστὴς τοῦ Χριστοπούλου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα ἐπαινετικὰ λόγια μὲ τὰ ὄποια τελειώνει τὴ βιβλιοκρισία του: «'Ο συγγραφεὺς ταύτης εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ γένος οὐχὶ μόνον διὰ τὸ ἐκτεταμένον τῶν ἰδεῶν του καὶ γνώσεων καὶ τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀστείων Λυρικῶν του»⁴.

Εἶναι πολὺ περίεργο, καὶ δὲν ξέρομε πᾶς νὰ ἔξηγήσωμε τὴν προθυμία μὲ τὴν ὄποια δέχτηκε διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Λόγιος Ἐρμῆς», τὸ ὄποιο, ὅπως γνωρίζομε, ἡταν τὸ δργανον τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, νὰ δημοσιεύσει τὴ βιβλιοκρισία του, ὅπου ἐπαινοῦσε τόσο τὶς γλωσσικὲς ἴδεες, δσο καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Νέου Ἀνακρέοντος, πρὸ πάντων ποὺ ὁ Κοραῆς δὲν εἶδε μὲ καλὸ μάτι τὴ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου καὶ οὕτε εἶχε καμιὰ συμπάθεια γι' αὐτόν, ὅπως δέξειν οἱ σύγχρονοί του Δανιήλ Φιλιππίδης καὶ Γρηγόριος Κωνσταντίνος. Ὁ Χριστόπουλος ἡταν ἔνας ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἀντιπάλους τοῦ Κοραῆ. Σὲ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Ἀθανάσιο Ψαλίδα (10 Νοεμβρίου 1811), γράφοντας γιὰ τὴν δημιουργένη γλώσσα, καταφέρεται σφοδρά κατὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν δημάδων του: «'Ἐκεῖνα δέ, ὅπου φλυαροῦν κάποιοι τερατολόγοι εἰς τὸν Λόγιον τους Ἐρμῆν εἶναι γραίας μαντεύματα καὶ γέρου παραμύθια καὶ δὲν τὰ δέχονται οὕτε οἱ εὐγενεῖς καὶ σπουδαῖοι τοῦ γένους μας, οὕτε τὸ πλῆθος». Καὶ προσθέτει: «Μάλιστα ἐδῶ (δηλαδὴ στὴν Κωνσταντινούπολη) ἔνας ἄρχοντας τοὺς ἔκαμε καὶ μιὰν κωμῳδία ἀξιόλογον τὴν ὄποιαν θὰ τὴν τυπώσουν, καὶ τυπώντας την, θελω σὲ τὴν στείλει, νὰ πεθάνεις ἀπὸ τὰ γέλοια»⁵ (ἔννοει τὸν Ἱακωβάκη P. Negrușiu, ποὺ ἔγραψε τὰ *Kodakistika*).

Σήμερα ἔμεις αἰσθανόμαστε ίδιαίτερη χαρὰ ποὺ ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσωμε γιὰ τὴ μετάφραση τῆς Γραμματικῆς τοῦ Χριστοπούλου στὰ ἀγγλικά. Εὐχόμεθα ἡ διαπίστωση τῆς ἀγνωστῆς μετάφραστῆς νὰ δώσει ἀφορμὴ σ' ἄλλον ἐρευνητὴ νὰ ἀνακαλύψει στὶς ἀγγλικές βιβλιοθήκες κανένα σκονισμένο καὶ ξεχασμένο ἀντίτυπο καὶ νὰ μᾶς δώσει τὶς ἀπαραίτητες συμπληρώσεις, δλοκληρώνοντας τὴν συμβολή μας.

Βουκουρέστι

ΝΕΣΤΩΡ ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ

1. N. Jorga, *Istoria invățămîntului românesc*, București 1928, σ. 62.

2. Alex. Duțu, *Coordinate ale culturii, românești în secolul XVIII (1700-1821)*, București, 1968, σ. 49.

3. D. Răcărariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971, σ. 22.

4. «Λόγιος Ἐρμῆς», 1814, σ. 31.

5. Βλέπε τὸ περιοδικὸ «Ἐστία», V (1878), ἀρ. 125, σ. 321 καὶ Κωνστ. Αθ. Διαμάντη, «Ἐξ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου, στὸ περιοδικὸ «Σήμερα», 1 Ιανουαρίου 1961, σ. 18-19, ὅπου ἀναδημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴν.

ΝΕΙΛΟΣ ΤΑΡΧΑΝΙΩΤΗΣ ή ΤΡΑΧΑΝΙΩΤΗΣ (- 1521)

Γιά τὴ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν Ταρχανιωτῶν ἡ Τραχανιωτῶν ἔχουμε ἀρκετὲς πληροφορίες στὴν ἑλληνικὴ¹ καὶ στὴν ξένη² βιβλιογραφία. Δυστυχῶς δμως γνωρίζουμε πολὺ λίγα πράγματα γιὰ ἔναν ἀπὸ ἑκείνους ποὺ συνόδεψαν στὴ Ρωσία τὴ Ζωῆ-Σοφία Παλαιολογίνα, κόρη τοῦ Θωμᾶ, ποὺ παντρεύτηκε τὸ 1472 τὸ Ρῶσο ἡγεμόνα Ἰβάν Γ' (1462-1505)³, τὸ Νεῖλο Ταρχανιώτη ή Τραχανιώτη (- 1521).

Τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Νείλου τὴν πληροφορούμαστε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Δοσίθεο (Νοταρᾶ), δ ὁποῖος τὸν συγκατέλεξε μεταξὺ ἐκείνων ποὺ κατηγόρησαν τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία γιὰ τὶς καινοτομίες τῆς⁴. Στὴν ἴδια κατηγορία τὸν κατέταξε καὶ δ Σίλβεστρος Συρόπουλος⁵ καὶ δ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀνδρόνικος Κ. Δημητρακόπουλος, δ

1. Βλ. Κ. Σ ἀ θ α, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆνα 1868, σ. 77-79, 145-146. Α. Κ. Δ η-μητρακοπούλου, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κ. Σάθα, Λειψία 1871, σ. 7. Γ. I. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ή Ἑλληνικὸν Θέατρον, Ἀθῆνα 1872, σ. 81-83, 452-453. Ν. Κατράμη, Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου, Ζάκυνθος 1880, σ. 107, 111. Κ. Α. Παλαιολόγον, Ἔλληνες διπλωμάται ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τὴν IE' καὶ IZ' ἑκατονταετηρίδα, «Παρνασσός» 10 (1886) 32-35. Δ. Α. Ζακυθηνος, Μιχαήλ Μάρουλλος Ταρχανιώτης, «Ἐλλην ποιητὴς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, «Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 5 (1928) 200-242. Γρ. Παπαμιχαήλ, Μάξιμος δ Γραικός, δ πρῶτος φωτιστὴς τῶν Ρώσων, Ἀθῆνα 1950, σ. 564-565. Γ. I. Θεοχαρίδης, Τέσσαρες βυζαντινοὶ καθολικοὶ ναοὶ λανθάνοντες ἐν βυζαντινῷ γνωστῷ κειμένῳ, «Μακεδονικά» 4 (1955-1960) 495-500. Τοῦ διδού, Δύο ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν Νέαν Μονήν Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικά» 4 (1955-1960) 315-351. Τοῦ διδού, Οἱ Τζαμπλάκωνες, Συμβολὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν μακεδονικὴν προσωπογραφίαν τοῦ ΙΔ' αἰώνος, «Μακεδονικά» 5 (1961-1963) 125-183. Τοῦ διδού, Μιχαήλ Δούκας Γλαβᾶς Ταρχανιώτης, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 7 (1957) 183-206. Απ. Ε. Βακαλόπουλος, Ιστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Γ' Τουρκοκρατία 1453-1669. Οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλευθερία, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 60, 92-93, 139. Αθ. Α. Αγγελόπουλος, Νικόλαος Καβάστιλας Χαμαετός, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων ἀρ. 5), Θεσσαλονίκη 1970, σ. 60 καὶ 103.

2. Βλ. N. Karamzin, Istoriya gosudarstva rossijskago, t. 6, St.-Peterburg (1830-1833), σ. 41-45. E. Golubinskij, Istoriya russkoj cerkvi, t. B', I, Mósčha 1900, σ. 684. V. Ikonnikov, Maksim Grek i ego vremija, Kíevo 1915, σ. 229. V. Lurent, La profession de foi de Manuel Tarchaniotès Boullotès au Concile de Florence, «Revue des Études Byzantines» 10 (1952) σ. 60-69.

3. Βλ. κυρίως τὸ Χρονικὸ τοῦ Ιωάσαφ (=Ioasafovskaja Letopis'), Μόσχα 1967, ἔκδ. Akademija Nauk SSSR, σ. 57, 75, 79 καὶ 82. Πρβλ. καὶ N. Karamzin, Ιστορία τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσίας, ἐξελληνισθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, παραβληθέντος πρὸς τὸ ρωσσικὸν πρωτότυπον ὑπὸ Κωνσταντίνου Σ. Κροκιδᾶ, Ἀθῆνα 1957, σ. 52-73. P. Ring, La Russie et l'Orient. Mariage d'un Tsar au Vatican: Ivan III et Sophie Paléologue, Παρίσι 1891. Θ. Βελλιανίτη, Οἱ γάμοι τῆς Σοφίας Παλαιολόγου, «Παρνασσός» 14 (1891-1892) 377-384. P. papadopoulos - C. I. M. a. ch., Sofia Paleolog, Βουκουρέστι 1895. V. O. Ključevskij, Sočinenija v vos'my tomah, t. III: Kurs Russkoj Istorij, Čast' 2, Μόσχα (Politicheskaja Literatura) 1957, σ. 120-122. Απ. Ε. Βακαλόπουλος, δ.π., σ. 58-62.

4. Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, Βουκουρέστι 1715, σ. 1143.

5. Ιστορ. τῆς Φλωρεντ. Συνόδου, σ. 51: «Ἐν τούτοις ἐσκέπτοντο καὶ περὶ προσώπων

όποιος έγραψε ότι ο Νεῖλος ζούσε τό 1437! Τέλος, ο Γρηγόριος Παπαμιχαήλ σε σημείωμά του γιώ τους Ταρχανιώτες ή Τραχανιώτες έγραψε ότι άνάμεσα στους άλλους θά ἔπειπε νά αναφέρεται και ο Νεῖλος².

Ο Νεῖλος Ταρχανιώτης ή Τραχανιώτης μᾶς είναι άκομη σήμερα ἄγνωστος μὲ τὸ κοσμικὸ τὸ δνομα. Ἐξάλλου ἀγνωστὴ είναι καὶ ἡ χρονολογία γεννήσεώς του. Σύγχρονη Σοβιετικὴ ἐρευνήτρια ὑποθέτει ότι ο Νεῖλος ήταν ἔνας ἀπὸ τὸν μοναχοὺς τῆς Μ. Λαύρας τοῦ Ἀγίου Ὀρούς³. Γιὰ πρώτη φορά συναντοῦμε στὶς πηγές μας τὸν ἵερομόναχο Νεῖλο, στὸν κατάλογο τῆς συνοδείας τῆς Ζωῆς-Σοφίας Παλαιολογίνας, ποὺ πῆγε νά ζήσῃ στὴ Ρωσία⁴. Δυστυχῶς, ἔχουμε πολὺ λίγες πληροφορίες γιά τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση του στὴ Ρωσία. Χάνεται δὲ Ἑλληνας ἵερομόναχος μέσα στὴ συνοδεία τῆς Ζωῆς-Σοφίας Παλαιολογίνας, ή πάλι μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ότι τὸν χάνουμε ἐμεῖς, μιὰ καὶ στὴ συνοδεία πρωτοστατοῦντες δι συγγενῆς του ο Κεώργιος Ταρχανιώτης ή Τραχανιώτης ποὺ ήταν «Magister domus» τῆς Σοφίας Παλαιολογίνας⁵ καὶ, ἀλλοτε, πρέσβυτος τοῦ Ἰβάν Γ' στὴ Ρώμη⁶. Τὸ 1503 ο Νεῖλος τοποθετήθηκε ἡγούμενος στὴ μονὴ τῶν Θεοφανείων (Bogojavlenskij monastir), κοντά στὴ Μόσχα, ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχε πολλὰ προνόμια ἀπὸ τὸν ἡγεμόνες τῆς Μόσχας. Ἡ θέση τοῦ ἡγούμενου⁷ ἔνα μοναστήρι ποὺ εἶχε πολλὰ προνόμια ἀπὸ τὸν ἡγεμόνες ἀλλὰ καὶ ποὺ ήταν γενικὰ ὑπὸ τὴν προστασία τους ήταν φυσικὸ νά ἀποτελῇ τὸ προστάδιο στὴν ἐκλογὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ⁸. Ἀργότερα, τὸ 1509 (24 Αὐγούστου) ο ἡγούμενος Νεῖλος ἔξελέγη ἐπίσκοπος στὴν πόλη Tver⁹. Στὴ θέση αὐτὴ ἔμεινε ο Νεῖλος ως τὸ θάνατό του, τὸ 1521¹⁰.

Στὴ ρωσικὴ γραμματεία πάλι είναι φτωχές οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὸν Ἑλληνα ἐπίσκοπο τῆς πόλεως Tver:

α) Ἀρχικὴ πληροφορία μας είναι δὲ κατάλογος τῶν δώρων τοῦ Νείλου στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Παχώμιο Α' (1503-1504 καὶ 1505-1514). Ρῶσοι καὶ Σοβιετικοὶ ἐρευνη-

ἀρμοδίων πρὸς τὴν σύνοδον ἀφικέσθαι, καὶ τινος περὶ τοῦ ἵερομονάχου Κυρίου Νείλου τοῦ Ταρχανειώτου εἰρηκότος, ως χρησίμου πρὸς τὴν σύνοδον δντος, ἐφη δὲ βασιλεύς, δειλιῶ, μῆποτε εὑρεθῆ τι καλογέριν καὶ φωνήν τινα ρίψη ἐκεῖσε, ἥτις μεγάλην ἡμῖν προξενήσει βλάβην». (Παραπομπὴ τοῦ Α. Κ. Δημητρακοπούλου, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Λειψία 1872, σ. 93).

1. Βλ. δ.π., σ. 92.

2. Γρ. Παπαμιχαήλ, δ.π., σ. 564.

3. V. G. Brusov, Tverskoj episkop grek Nil i ego Poslanie knjazu Georgiju Ivanoviču, «Trudy Otdela Drevnerusskoj Literatury» 28 (1974) 183.

4. Τὸ Χρονικὸ τοῦ Pskov ἀναφέρει ότι στὰ 1473: «Carica [ἡ Σοφία Παλαιολογίνα] prie-hala iz Velikogo Rima... i byša u nej ljudi černy, a inye sini, a bojarin eja byl velikogo knjazja Jur'i Molej Grek, a vladyla tverskoj Nil byl togo ze rodu». Pskovskie Letopisi, vyp. I, Μόσχα-Λένινγκραντ 1941, σ. 74. Πρβλ. καὶ K. Čerevedev, Biografi tverskikh hierarhov, Tver 1859, σ. 56-57. A. A. Titov, Tverskie episkopy, Μόσχα 1890, σ. 48.

5. V. S. Ikonnikov, δ.π., σ. 229.

6. Πρβλ. τὸ Χρονικὸ τοῦ Ιωάσαφ, δ.π., σ. 128 καὶ K. A. Παλαιολόγου, δ.π.

7. Nikodim, Opisanie Moskovskogo Bogojavlenskogo monastyrja, Μόσχα 1877, σ. 2 καὶ 42.

8. «I togo že mesjaca avgusta v 24 postavljen Nil igumen Bogojavlenskii episkopom v Tver'...» Ioasafovskaja Letopis', δ.π., σ. 157. Βλ. καὶ Polnoe Sobranie Russkih Letopisej, τ. 13, Μόσχα 1965, σ. 12. Σημ.: σήμερα η πόλις Tver' λέγεται Kalinin.

9. V. G. Brusov, δ.π., σ. 181.

τές ἀναφέρουν συχνά τὰ πολλά δῶρα τοῦ Νείλου στὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη¹. Τὸ γράμμα τοῦ Νείλου μὲ τὸν κατάλογο τῶν δώρων στὸν V. A. Korobov, ποὺ ἐτοιμαζόταν νὰ πάη στὴν Κωνσταντινούπολη, δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸ N. P. Lihačev².

β) "Ἄλλο κείμενο τοῦ Νείλου, στὴ ρωσικὴ γραμματεία, είναι ἔνα γράμμα λειτουργιολογικοῦ περιεχομένου. Τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ ἔστειλε ὁ Νεῖλος ἢ στὸν Georgij Dimitrievič³ ἢ στὸν Jurij Tjutin «Ἐλληνα καὶ συγγενῆ του»⁴, καὶ ἀναφέρεται στὴν ὑψώση τοῦ Ἀρτου τὴν ἐβδομάδα τῆς Διακαινησίμου⁵.

γ) Τὸ τελευταῖο κείμενο ἀπὸ τὰ γνωστὰ τοῦ Νείλου είναι ἔνα γράμμα του στὸ γιὸ τοῦ ἡγεμόνα, τὸ Jurij Ivanovič. Ὁ Jurij Ivanovič (1480-1536) είναι ὁ δεύτερος γιὸς τοῦ ἡγεμόνα Ἰβάν Γ' καὶ τῆς Ζωῆς-Σοφίας Παλαιολογίνας⁶ καὶ είχε, σὰν πρίγκηπας, τὴ διοίκηση σὲ τέσσερεις περιοχὲς (Dmitrovskij, Zvenigorodskij, Kašinskij καὶ Uglickij), ποὺ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν στὴν ἐπαρχία τοῦ ἐπισκόπου Νείλου. Τὸ γράμμα τοῦ Νείλου πρέπει νὰ είναι ἀπάντηση σὲ γράμμα τοῦ Jurij Ivanovič, ποὺ δὲ βρέθηκε ὡς σήμερα, στὸν ἐπίσκοπο. Ὁ Jurij Ivanovič στὶς φροντίδες του νὰ χτίσῃ μιὰ ἐκκλησία ἔμαθε ὅτι ἔπεισε ἕνας ἐργάτης καὶ σκοτώθηκε μέσα σ' αὐτήν. Ὁ πρίγκηπας τότε ἀπευθύνθηκε στὸν ἐπίσκοπο μὲ δύο ἐρωτήσεις: 1) νὰ γίνουν τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας, δταν μέσα σ' αὐτή σκοτώθηκε κάποιος; καὶ 2) νὰ ψαλῇ νεκρώσιμη ἀκολουθία στὸ σκοτωμένο; Ὁ ἐπίσκοπος Νεῖλος ἀπάντησε καταφατικὰ καὶ στὶς δύο ἐρωτήσεις τοῦ πρίγκηπα⁷.

Τέλος, τὰ δύο τελευταῖα κείμενα (β καὶ γ), είναι πιθανὸ νὰ χρησιμοποιήθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὸ Μάξιμο τὸ Γραικό⁸.

Ίδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΟ-ΣΕΡΒΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΑΒΑΛΑΣ (7-10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1976)

Τὸ Ίδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ Βαλκανιολογικὸ Ινστιτούτο τῆς Σερβικῆς Ακαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βελιγραδίου διοργάνω-

1. «Spiski vladysi Tverskogo Nila, čto poslan byl k patriarchu v v Car'gorod». Στὰ Akty sobrannye... Arheografičeskoy ekspediciey, T.I, St. Peterburg 1836, σ. 339. Πρβλ. καὶ N. P. L i h a č e v, Paleografičeskoe znacenie bumažnyh vodjanyh znakov, μέρος I, St. Peterburg 1899, σ. XXX-XXXII. V. S. I k o n n i k o v, Opyt russkoj Iсториографии, μέρος II, βιβλίο 2, Kievo 1908 [=Βλ. καὶ τ. II, στὴ φωτομηχανικὴ ἀνατύπωση τῶν ἑτῶν 1891-1908, Osnabruck, Otto Zeller, 1966], σ. 995. S. M. S o l o v ' e v, Istorija Rossii s drevnejshih vremen, βιβλίο III, Móscha 1960, σ. 333-334.

2. N. P. L i h a č e v, δ.π., σ. XXX-XXXII.

3. N. N i k o l ' s k i j, Materialy dlja istorii drevnerusskoj duhovnoj pis'mennosti, 3: Poslanie Nila, episkopa Tver'skogo, k nekoemu vel'moze Georgiju Dmitrievicu o vozdvizenii Presvityatya i o artose, «Hristianskoe Čtenie» 1909, σ. 1115-1119.

4. V. S. I k o n n i k o v, δ.π., σ. 460.

5. N. N i k o l ' s k i j, δ.π.

6. Ὁ πρῶτος γιός τους, ὁ Βασίλειος Δ', διαδέχτηκε τὸν Ἰβάν Γ' στὸ θρόνο τῆς Μόσχας (1505-1534).

7. Τὸ κείμενο στὰ σλαβονικὰ βρίσκεται στὴ Μόσχα, στὸ Central'nij Gosudarstvennij Arhiv Drevnih Aktov, τῆς Ακαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, στὴ Συλλογὴ Mazurin, Φ. 196, ἀριθ. 642, ff 349-350 καὶ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὴν V. G. Brjusova, δ.π., σ. 186-187.

8. Πρβλ. V. G. Brjusova, δ.π., σ. 182 καὶ 184.

σαν άπό τις 7 ώς τις 10 Νοεμβρίου τού 1976 στήν Καβάλα τὸ πρῶτο κοινὸ ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο μὲ θέμα «Ἡ συνεργασία Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς τοὺς ἀγῶνες, 1804-1830».

Τὰ δραγανωτικὰ θέματα τοῦ Συμποσίου ἀνέλαβε μιὰ ἐπιτροπή, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ ἔξης: Πρόεδρος, ὁ Καθηγητὴς Δ. Δελιβάνης. Ἀντιπρόεδρος, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς V. Čubrilović. Γενικὸς Γραμματέας, ὁ Διευθυντὴς τοῦ I.M.X.A. K. Μητσάκης. Ταμίας, ἡ Ὁλγα Παναγιωτίδου. Μέλη, ὁ Ἐπιστημονικὸς Συνεργάτης τοῦ I.M.X.A. I. Παπαδριανὸς καὶ ὁ Ἐπιστημονικὸς Συνεργάτης τοῦ Βαλκανιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Βελιγραδίου D. Anto-nijević.

Ἡ ἐπίσημη ἔναρξη τοῦ Συμποσίου ἔγινε τὴν Κυριακὴν, 7 Νοεμβρίου, τὸ πρωί. Χαιρετισμοὺς πρὸς τὸν συνέδρους ἀπῆγονταν ὁ Ὑπουργὸς Βορείου Ἑλλάδος, οἱ Ἐκπρόσωποι τῶν δυὸς Ἰδρυμάτων, ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, καθὼς καὶ ὁ Νομάρχης καὶ ὁ Δήμαρχος Καβάλας. Μετὰ τὴν ἐπίσημη ἔναρξη τοῦ Συμποσίου, οἱ σύνεδροι ἐπισκέφτηκαν τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῶν Φιλίππων, ὅπου τοὺς ξενάγησε ὁ Καθηγητὴς Σ. Πελεκανίδης καὶ ὁ Ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης X. Μπακιρτζῆς.

Οἱ ἀνακοινώσεις ἔγιναν τῇ Δευτέρᾳ, Τρίτῃ καὶ Τετάρτῃ, δηλαδὴ στὶς 8, 9 καὶ 10 Νοεμβρίου. Τὰ θέματα, στὰ ὅποια ἀναφέρθηκαν οἱ ἐνδιαφέρουσες ἀνακοινώσεις τοῦ Συμποσίου, ἦταν τὰ ἔξης:

1. Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Σέρβων πρὶν ἀπὸ τὶς ἐπαναστάσεις (πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς σχέσεις, Θούρια τοῦ Ρήγα Φεραίου στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Novi Sad, αὐστριακὰ ἔγγραφα γιὰ τὸν Πρωτομάρτυρα αὐτὸν κ.λ.).

2) Ἡ πρώτη σερβικὴ ἐπανάσταση 1804-1813 καὶ οἱ Ἑλληνες (ἡ συμμετοχὴ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοῦ Σεμλίνου στὴν ἐπανάσταση, ὁ Καραγιώργης καὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ιστορικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν πρώτη σερβικὴ ἐπανάσταση κ.λ.).

3) Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τὴν περίοδο 1815-1821 (ἡ δημιουργία τῆς αὐτόνομης ἡγεμονίας τῆς Σερβίας, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ οἱ ἐπαφές τῆς μὲ τοὺς Σέρβους, τὰ σχέδια τοῦ ἡγεμόνα Miloš Obrenović γιὰ τὴ σερβοελληνικὴ συνεργασία, μιὰ ἀνέκδοτη ἐλληνικὴ ἐπιστολὴ γιὰ τὴ δεύτερη σερβικὴ ἐπανάσταση κ.λ.).

4) Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση 1821-1830 (ἡ συμμετοχὴ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Μαυροβουνίων στὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, ἡ πολιτικὴ τοῦ Σέρβου ἡγεμόνα Miloš Obrenović ἔναντι τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, ἡ ἔξέγερση τῶν Σέρβων ὡς παράδειγμα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 κ.λ.).

5) Οἱ ἐκκλησιαστικὲς σχέσεις Σέρβων καὶ Ἑλλήνων κατὰ τὸ 19ο αἰώνα.

6) Ἡ ἀπήχηση τῶν ιστορικῶν γεγονότων τῆς περιόδου 1804-1830 στὸν τύπο καὶ στὴ λογοτεχνία τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας, καὶ

7) Λαογραφικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων καὶ Σέρβων.

Παραθέτουμε ποὺ κάτω τὶς εἰστηγήσεις μὲ τὴ σειρὰ ποὺ ἀνακοινώθηκαν. Ἡ λέξη σερβ. μέσα σὲ παρένθεση, ποὺ βρίσκεται στὸ τέλος τοῦ τίτλου ὁρισμένων ἀνακοινώσεων, σημαίνει δτὶ οἱ ἀνακοινώσεις αὐτὲς ἔγιναν στὴ σερβοκροατικὴ γλώσσα: A. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο ν, Ἡ έθνικὴ ἔξέγερση τῶν Σέρβων ὡς παράδειγμα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821. Π. Ε ν ε π ε κ ί δ η, Ἡ ἀνάγκη μᾶς διπλωματικῆς ἐκδόσεως τοῦ συνόλου τῶν αὐστριακῶν ἐγγράφων γιὰ τὸν Ρήγα Βελεστινλῆ. K. Β α β ο ύ σ κ ο ν, Ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις Σέρβων καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸν 19ον αἰώνα. S. G a v r i l o v i c, Οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴ Μακεδονία Ἑλληνες καὶ Κουτσόβλαχοι ἐμποροὶ τοῦ Σεμλίνου καὶ ἡ πρώτη σερβικὴ ἐπανάσταση (σερβ.). V. K r e s t i c, Ἡ ἀπήχηση τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης στὴ σερβικὴ λογοτεχνία (σερβ.). Σ. τ. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο ν, Τὸ «Γενικὸν Σχέδιον» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οἱ ἐπαφές μὲ τοὺς Σέρβους. D. K n e z e v i c, Ὁ Μέττερνιχ

και ή έλληνική έπανάσταση 1821-1829 (σερβ.). Λ. Βρανούση, Θούρια του Ρήγα και του Είκοσιένα σὲ δύο χειρόγραφα τοῦ Novi Sad. Έλληνικά κείμενα και σερβικές μεταφράσεις ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ Jovan Sterija Popović. Ε. Πρωτόψαλτη, Σέρβοι και Μαυροβούνιοι φιλέλληνες κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Δ. Αντονιγένις, Οἱ ἐνδυμασίες τῶν Σέρβων και τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν (σερβ.). V. Στοjanče, Τὰ σχέδια τοῦ ἡγεμόνα Miloš Obrenović γιὰ τὴ σερβοελληνικὴ συνεργασία ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (σερβ.). Σ. Λούκατος, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι και Βόσνιοι μαχητὲς τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας 1821-1829. D. Lukač, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία και ὁ Καραγιώργης (σερβ.). B. Σφυρόερα, Ἀγνωστοι εἰδήσεις γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1807 στὴν Ἑλλάδα. I. Παπαδριανός, Ἡ «Ιστορία τῶν Σλαβενο-Σέρβων» τοῦ Καστοριανοῦ Τριανταφύλλου Δούκα και ἡ σημασία τῆς γιὰ τὴν πρώτη σερβικὴ ἐπανάσταση. M. Stojanović, Ἐπαναστατικὰ τραγούδια τῶν χαιδούκων, τῶν κλεφτῶν και τῶν Σουλιωτῶν (σερβ.). K. Σβολόπολος, Ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἀπέναντι στὸ σερβικὸ πρόβλημα, 1804-1830. K. Đambasovski, Οἱ Ἑλληνες στὴν πρώτη σερβικὴ ἐπανάσταση (σερβ.). A. Αγγελοπούλος, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ χειραφέτησις τῆς Σερβικῆς Ἡγεμονίας: Συμβολὴ εἰς τὰς πνευματικὰς σχέσεις Ἑλλήνων και Σέρβων κατὰ τὴν περίοδον 1823-1833. A. Καραθανάση, Μία ἀνέκδοτη ἑλληνικὴ ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ Novi Sad ἀναφέρομενη στὴ δεύτερη σερβικὴ ἐπανάσταση (1815). Γ. Βούρη, Γεωργιος Παπάζογλου: Ἐνας Ἡπειρώτης στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σέρβου ἡγεμόνα Miloš Obrenović.

Στὸ τέλος ὁ Πρόεδρος τοῦ I.M.X.A., Καθηγητὴς Δ. Δελιβάνης, ἔκανε ἀνασκόπηση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμποσίου.

Τίδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου
τοῦ Αἴμου

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΔΡΙΑΝΟΣ

ΔΥΟ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΟΧΩΡΟΥΔΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Δημοσιεύομε παρακάτω δύο ἔγγραφα, ἀνέκδοτα ἀπὸ σόσο γνωρίζομε, ποὺ μᾶς παρεχώνταις ὁ κ. Σωτήριος Τόλης, κάτοικος Νεοχωρούδας Θεσσαλονίκης. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια πρόκειται γιὰ ἀντίγραφα δύο ἐπιστολῶν: 1) «...τῶν ἐγκριτότερων τοῦ χωρίου Νεοχωρούδα, κατὰ Φεβρουαρίου τοῦ 1888» πρὸς τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, και 2) τῆς Μουχταροδημογεροντίας τοῦ ἴδιου χωριοῦ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

Στὴν πρώτη ἐπιστολὴν οἱ ἐγκριτότεροι κάτοικοι τῆς Νεοχωρούδας παρακαλοῦν τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, νὰ μὴ χειροτονήσῃ ἵερέα τὸν Ἀντώνιο, γιὸ τοῦ κουτζάμπαση Χρήστου Οὐζούν, γιατὶ ὁ Ἀντώνιος αὐτὸς «ὑπάρχει ἀμαθῆς» στὰ τῆς θρησκείας, είναι γιὸς «τοσούντων ἀδίκου πατρός» και ἀκόμα θέλει νὰ ἔξαγοράσῃ τὴν ἱερωσύνη μὲ χρήματα.

Μὲ τὴ δεύτερη ἐπιστολὴν ἡ Μουχταροδημογεροντία τῆς Νεοχωρούδας προσφεύγει τὸ 1907 «πρὸς τὴν Μῆτέρα Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν» και παρακαλεῖ «θερμῶς και μετὰ δακρύων νὰ περιφρουρήσῃ τὰ δίκαια» τῆς, γιατὶ ἡ τουρκικὴ διοίκηση ζητεῖ τὰ κλειδιά τῆς ἐκκλησίας, γιὰ νὰ τὰ παραδώσῃ στοὺς σχισματικούς, ποὺ ἀριθμητικά ὑστεροῦν κατὰ πολὺ τῶν Ἑλληνοφρόνων κατοίκων τοῦ χωριοῦ. Είναι συγκινητικὴ ἡ σθεναρὴ ἀντίσταση—γνώριμη ἄλλωστε σ' ὅλοκληρη τὴν Μακεδονία τὴν ἐποχὴ αὐτὴ—τῶν κατοίκων τῆς Νεοχωρούδας νὰ κρατήσουν τὴν Ἑλληνικότητά τους και τὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους.

1

Παναγιότατε Δέσποτα

Ἐξαίφνης ἀκούομεν ὅτι τινες τῶν χνδαίων τοῦ χωρίου μας συνενούμενοι μετὰ τοῦ ὁμοίου αντῶν Κουτζάμπαση κνημίον Χρήστου Οὐζούν ἐλθόντες εἰς τὴν I. Μητροδοπαλινή ζητοῦσιν

ίνα χειροτονήσητε 'Ιερέα 'Αντώνιον τὸν νίδην τοῦ Κουδεάμπαση ἀκούσαντες τοῦτο ἐμείναμεν ἔκπληκτοι πᾶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος μέλλων νὰ ἵερατεύῃ εἰς τὸ χωρίον μας δὲν ζητεῖ πρῶτον νὰ ὅμοιοήσωσιν ἄπαντες καὶ δεύτερον νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὸν μανθάνων ποία ἔσται ἡ ἐναύσιος του ἐπιχώριγησις ἀλλὰ παραλαβὼν τὸν χυδαῖον λαὸν τὸν μὴ ἔχοντα μηδὲ μίαν ἀξίαν εἰς τὸ χωρίον μας ζητεῖ ὥπτον ὑποστηρίζομενος νὰ παραλάβῃ τὸ ἀξίωμα τῆς 'Ιερωσύνης ἀλλὰ ταῦτα πάντα πόθεν προέρχονται ἐκ τῆς ἀμαθείας του Οδός ζητεῖ τὸ ἀξίωμα τῆς 'Ιερωσύνης οὐδὲ διότι βλέπων τὸν λαὸν ἐπιφρεπῆ εἰς τὸ κακὸν θέλει διὰ τούτου τοῦ τρόπου ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ κακοῦ διδάσκων δηλαδὴ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀλλὰ κερδοσκοπικῶς.

Πολλάκις ἐδοκίμασεν ὁ πατὴρ τον ἵνα χειροτονήσῃ αὐτὸν 'Ιερέα ἀλλὰ πάντοτε ἀπέτυχεν καὶ μάλιστα ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Τραπεζούντιου διότι οὗτος γνωρίζων τὸν χαρακτῆρα τοῦ πατρός του ἐκάλωντεν αὐτὸν ἐκ τῆς 'Ιερωσύνης πρῶτον διότι ὑπάρχει ἀμαθῆς μὴ γνωρίζων δηλαδὴ τί ἔστι θρησκεία ποὺ περιέχεται ὁ νόμος τοῦ θεοῦ καὶ ποιά τὰ τοῦ 'Ιερέως καθήκοντα πᾶς ὀντατοῦ νὰ ποιμάνῃ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου εἰς νομάς σωτηρίους καὶ δεύτερον νίδης ὡν τοσούτον ἀδίκου πατρός οὐδένα κῦρος θὰ ἔχῃ ή μικρὰ ἔκεινη καὶ εὐτελῆς διδαχὴ περὶ δικαιοσύνης διότι «δεὶς δ' ἀν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ οὗτος μέγας κληρήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Οὗτος ἐκαιροφυλάκτει πάντοτε νὰ τῷ παρουσιασθῇ μία τοιαύτη κατάλληλος περίστασις δπως ἀνεξετάστως καθὼς νομίζει αὐτὸς νὰ παραλάβῃ τὸ ἀξίωμα τῆς 'Ιερωσύνης τὸ δποῖον δὲν ἐλπίζω νὰ πράξῃ τοὺς ἡ ἐξετάσητε ἀκριβῶς διότι οἱ κάτοικοι πολλῶν χωρίων ἀκούσαντες ὅτι ἀλλοι μεν προσφεύγοντιν εἰς τὸ Παπισμὸν ἀλλοι δὲ ἀλλας θρησκείας διώκονται τούτων αἵτια ὑπάρχει βεβαίως ἡ ἀμάθεια τῶν 'Ιερέων ἀλλ' αὐτὸς καίτοι γνωρίζων ὅτι ὑπάρχει ἀμαθῆς νομίζει ὅτι διὰ χρημάτων θέλει ἀγοράσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς 'Ιερωσύνης καθὼς πράττονται Σιμωνιακοὶ τινὲς τὸ δποῖον οὐδόλως ὑπάρχει νῦντερον ἔθιμον ἵνα δὲ ἐννοήσῃ τε κάλλιστα πᾶς καὶ τίνι τρόπῳ ἥλθεν οὗτος νὰ ζητήσῃ τὸ χάροισμα ἐξετάσατε ἀκριβῶς τὸν 'Ιερέα ἡμῶν παπᾶ 'Αθανάσιον.

1888 κατὰ Φεβρουάριον

'Εκ τῶν ἐγκυιτοτέρων τοῦ χωρίου Νεοχωρούνδα

2

Τὴν 'Υμετέρον θειοτάτην καὶ Πανσέβαστον ἡμῖν Παναγιώτητα δουλικῶς προσκυνοῦμεν ἀσπαζόμενοι πανευλαβῶς τὴν Παναγίαν αὐτῆς δεξιάν.

Παναγιώτατε

'Εμφανιζόμενοι καὶ πάλιν ἐνώπιον τῆς Μητρός ἡμῶν μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας δηλοῦμεν αὐτῇ ὅτι νέαι ταφαζαὶ, νέοι ἐμποδισμοὶ θρησκευτικῶν ἐθίμων ἀναφαίνονται ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ τοῦ χωρίου μας Νεοχωρούνδα. οἱ πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀναφανέντες ἐν τῷ χωρίῳ μας σχισματικοὶ, τῇ εἰσηγήσει τῶν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ τοιούτων, θεωροῦντες τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μας, ὡς τὸ μῆλον τῆς "Εριδος, παντοίας διέπραξαν ἐνεργείας ἵνα ταύτην προσηλυτίσωσι. ἡμεῖς ὅμως βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Μητρωπολιτῶν ἡδυνήθημεν μέχρι τοῦ νῦν νὰ κρατήσωμεν ταύτην ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. τόρα ὅμως ὡς μᾶς φαίνεται τὰ πράγατα ἔλαθον ἀλλοίωσιν ἡ σεβαστὴ Κυρέρησις ἥρχισε νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰ ἀρχαῖα προνόμια τῆς Μητρός ἡμῶν 'Εκκλησίας καὶ οὕτως εὐρισκόμεθα ἡμεῖς ἐπορίᾳ τί τὸ ποιητέον.

Δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν φερούσης χρονολογίαν 28 'Ιανουαρίου τοῦ 1902 ἀνηγγέλθη τῇ Μητρῷ ἡμῶν 'Εκκλησίᾳ τὸ ἀκοσμον, τὸ ἀπάδων. τὸ γελοῖον ἐκκλησίας λειτουργούσης ἐναλλάξ προβαλλόντες ὡς παραδειγμα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ γειτονικοῦ μας χωρίου Γριδαμπόριον. ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀνθέξωσι εἰς τὰ γελοῖα ἔκεινα ἔθιμα καθ' ἀ διήκονν τὴν ἐκκλησίαν των ἐπενόησαν λοιπὸν ἀλλον τρόπον δῆθεν εὐπρεπέστερον σταν δηλαδὴ θὰ ἐκκλησιάζωνται οἱ Πατριαρχικοὶ νὰ μὴ ἐκκλησιάζωνται κατὰ τὴν αὐτὴν

Κυριακὴν καὶ οἱ σχισματικοί. οὕτε τὰνάπαλιν νὰ ἐκκλησιαζοῦται οἱ Πατριαρχικοί. ὅταν λειτουργοῦσιν οἱ σχισματικοὶ ἄλλο καὶ ὁ νέος οὗτος τρόπος δὲν ἴκανοποίησε τὰ δύο κόμματα διτοι ἀναγκάζονται νὰ ἐκκλησιάζονται κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐναντίον ἵσως τῆς τετάρτης ἐντολῆς τῆς Δεκαλόγου καὶ στερούμενοι οὕτω τῆς καθ' ἐκάστην Κυριακὴν ἀκροάσεως τοῦ θείου λόγου καὶ τῆς πρὸς τὸν "Υψιστὸν δοξολογίας καὶ δεήσεως, μένουσι πάντοτε λυπημένοι ποὺ πάντων δὲ ἐν ἑορταῖς Δεσποτικαῖς καὶ χαρομοσύνοις. Ἡμεῖς λοιπὸν προτρεπόμεθα ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐκλέξωμεν ἔνα τρόπον καὶ ἐφαρμόσωμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μας τὴν ἐναλλάξ λειτουργείαν ἀλλ' ἀνθρώποι χωρικοί, χνδαῖοι, πᾶς δινάμεθα νὰ διακανονίσωμεν τάξιν καὶ εὐπρέπειαν ἐν οἰκῳ θεοῖ; διὸ καὶ μένομεν ἀδρανεῖς μὴ ἐνδύσσαντες εἰσέτι εἰς τὰς ποτοροπάς τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου μας σήμερον ἔχει ως ἔξῆς. ἀφοῦ ως γνωστὸν διετέλεσεν αὐτῇ κεκλεισμένη ἐπὶ ἐξ ἑτη ἔνεκα τῶν ἐρίδων ἐκείνων, ἀγνοοῦμεν καὶ ἡμεῖς Πατριαρχικὴ ἐνέργεια, ἥ περιστάσεων εὐκαιρία συνετέλεσεν ἵνα ἡ Ἐλληνορθόδοξος κοινότης παραλάβῃ καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἑτη ἐλειτουργήσαμεν ἐν αὐτῇ τακτικῶς ἐκκλησιαζομένων μάλιστα καὶ πλείστων σχισματικῶν δύν τινες ἐπανῆλθον εἰς τὰ πάτρια. αὕτης δύμας κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστογέννων τοῦ παρελθόντος ἥδη ἔτους, φθάνουσι εἰς τὸ χωρίον μας ἀνθρώπων τῆς Σεβαστῆς Ἀρχῆς καὶ ζητῶσι παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου τὰ κλειδία τῆς Ἐκκλησίας ἵνα παραδώσωσι ταῦτα εἰς τὸν σχισματικόν, ἵνα οὗτοι λειτουργήσωσι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστογέννων. εἰς τὸ ἀκούσμα τοῦτο ἡμεῖς ἐμείναμεν ἄναυδοι σκεπτόμενοι πᾶς τριάκοντα ἐπτά οἶκοι σχισματικῶν δύν πλεῖστοι εἰσὶν ἐπηλύδων, ἀπέναντι ἔξήκοντα πέντε Ἐλληνορθόδοξων ἀπεδείχθησαν κληρονόμοι ἔξ ἵσου Ἐκκλησίας τε καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς διὸ καὶ ἐτρέξαμεν ἀμέσως εἰς τὸν Μητροπολίτην ἥμῶν Ἀλέξανδρον καὶ ἐγνωστοποίησαμεν τὰ πάντα ἀφέντες συνάμα ταρ' αὐτῷ καὶ τὰ κλειδία τῆς Ἐκκλησίας δ Μητροπολίτης καθ' ὅλον τὸ Διοδεκαήμερον διεπραγματεύθη μετὰ τῆς Σεβαστῆς Ἀρχῆς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡρήτησεν ἥμᾶς ἐὰν πράγματι ἐπὶ Ἀθανασίον ἐνεδώσαμεν ἡμεῖς εἰς τὴν ἐναλλάξ λειτουργείαν (διότι οὕτω πως εἴπεν αὐτῷ ἡ Σεβαστὴ Ἀρχὴ) αὐτὰ δύμας τὰ πράγματα ἰστανται τρανὰ μαρτύρια τοῦ ἀνενδότου ἥμῶν διότι ἐὰν ἐνεδίδωμεν ἡμεῖς ποιὰ ἡτο ἡ ἀνάγκη νὰ μένῃ ἡ Ἐκκλησία ἥμῶν κεκλεισμένη ἐπὶ ἐξ ἑτη ἐνθαρρυνθεὶς λοιπὸν οὗτος ἀντέστη. ἡ Σεβαστὴ δύμας Ἀρχὴ ἴδοσα τὸ ἀνένδοτον τοῦ Μητροπολίτου ἥμῶν, ἔθρανσε τὸ κλεῖθρον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐφήμωσεν ἄλλο εἰς τὴν θύραν αὐτῆς τὸ δὲ κλειδίον κρατεῖ. Αὕτη δίδοντα τοῦτο εἰς τὸν σχισματικὸν ἵνα λειτουργῶσι κατὰ δεκαπενθημερίαν δύμας ἀφίνουνσα μίαν Κυριακὴν δι' ἥμᾶς· ἡμεῖς δύμας ἐκτοτε οὕτε κλειδίον ἐξητήσαμεν, οὕτε ἐλειτουργήσαμεν. τόρα λοιπὸν εἰς ποίους ἀνήκουσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἴσητα τὰ δύοτα ενδεβεῖς δωρηταὶ πρὸ ἀμημονεύτων χρόνων ἐγκατέλειπον τὴν Ἐκκλησίαν ἥμῶν ἀγνοοῦμεν. καὶ ἐὰν ἡ πλειονότης τῆς Κοινότητος ἥμῶν ὡς πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἀδικεῖται, πάλιν ἀγνοοῦμεν. διὸ προσφεγομεν πρὸς τὴν Μητέρα ἥμῶν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν παρακαλοῦμεν θεομῶς καὶ μετὰ δακρύων ἐὰν εἴναι δυνατὸν νὰ περιφρουρήσῃ τὰ δίκαια ἥμῶν. Τῆς Ὅμητέρας πανσεβάστον καὶ προσκυνητῆς ἥμῶν Παναγίότητος δοῦλοι ταπεινοὶ καὶ εὐπιθέστατοι

**H Mouschtaφoδημoγeρoνtia Neochωρoύdaς Ἐπaρχia Θeσσaλoνiκeς*

Apόstolos Nikoλaou

Tῇ 26 Μαρτίου 1907.